

YUQUMLI VA YUQUMSIZ KASALLIKLARNI KELIB CHIQISHIDA EKOLOGIYANING RO'LI

Xatamova Surayyoxon Bahodirjon qizi¹

¹ *Farg'ona Davlat Universiteti Tabiiy fanlar fakulteti*

Ekologiya yo'nalishi magistranti

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 02.05.2025

Revised: 03.05.2025

Accepted: 04.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

*Ekologiya, yuqumli
kasalliklar, yuqumsiz
kasalliklar, havo
ifloslanishi, suv sifati,
iqlim o'zgarishi,
salomatlik.*

Ushbu maqolada yuqumli va yuqumsiz kasalliklarning kelib chiqishida ekologik omillarning tutgan o'rni tahlil qilingan. Suv va havo ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya va kimyoviy moddalar bilan bog'liq salbiy omillar turli kasalliklar xavfini oshirishi ko'rsatilgan. Tadqiqotlarda ekologik muhitning sog'lik uchun bevosita xavf tug'diruvchi jihatlari ilmiy asosda yoritilgan.

KIRISH. Bugungi kunda ekologik muammolar global sog'lik muammolariga sabab bo'layotgani bois, ularning kasalliklar bilan bog'liqligini o'rganish dolzarb hisoblanadi. Ayniqsa, urbanizatsiya jarayonlari va sanoat rivojlanishi natijasida inson salomatligiga xavf soluvchi omillar ko'paymoqda. Zamonaviy dunyoda ekologik muammolar inson salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ekotizimdagi o'zgarishlar turli kasalliklarning, jumladan, yuqumli va yuqumsiz kasalliklarning kelib chiqishida muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu maqolada biz aynan ekologik omillarning sog'lik uchun xavfli oqibatlarini tahlil qilamiz. Yuqumli kasalliklar — bu mikroorganizmlar (viruslar, bakteriyalar, zamburug'lar) tomonidan qo'zg'atiladigan kasalliklardir. Ekologik sharoitlarning buzilishi, iqlim o'zgarishi va urbanizatsiya bu turdagi kasalliklarning tarqalishini jadallashtiradi. Suv va havo ifloslanishi: Ifloslangan ichimlik suvi turli infeksiyon

kasalliklarning, masalan, dizenteriya, ichburug' va gepatit A kabi kasalliklarning tarqalishiga sabab bo'ladi. Havo ifloslanishi esa nafas yo'llari infeksiyalarini ko'paytiradi.

Iqlim o'zgarishi: Haroratning ko'tarilishi va yog'ingarchilikning o'zgarishi vabo, bezgak, dengue isitmasi kabi kasalliklarni tarqatuvchi hasharotlar sonining ko'payishiga olib keladi. Shuningdek, haddan tashqari issiq yoki sovuq ob-havo yurak-qon tomir kasalliklarini kuchaytiradi.

Bioxilma-xillikning kamayishi: Ekotizimdagi hayvonot va o'simlik dunyosining buzilishi odamlar bilan patogenlar orasidagi to'siqlarni kamaytiradi va yangi infeksiyalarning paydo bo'lish xavfini oshiradi.

Yuqumsiz kasalliklar va ekologik omillar: Yuqumsiz kasalliklar — yurak-qon tomir, nafas olish, saraton, diabet kabi kasalliklar bo'lib, ular asosan turmush tarzi va atrof-muhit holatiga bog'liqdir.

Atmosfera havosining ifloslanishi: Chang, kimyoviy moddalar va gazlar bilan ifloslangan havo astma, bronxit, yurak kasalliklari va hatto saraton kabi kasalliklarni keltirib chiqaradi va avtomobillar sanoat korxonalari va boshqa manbalar chiqaradigan zararli gazlar nafas yo'llari kasalliklari bilan birga yurak-qon tomir muammolari kelib chiqadi.

Kimyoviy moddalar ta'siri: Oziq-ovqatda, suvda va havoda mavjud bo'lgan pestitsidlar, og'ir metallar (qo'rg'oshin, simob) va boshqa zaharli moddalarning uzoq muddatli ta'siri surunkali kasalliklarga olib keladi.

Shovqin va stress: Ekologik shovqin va urban hayotidagi turli psixologik stresslar asab tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ruhiy holat buzilishlari, uyqusizlik, qon bosimi oshishi kabi muammolarni keltirib chiqaradi.

Maqsad: Mazkur maqolaning maqsadi — ekologik omillarning yuqumli va yuqumsiz kasalliklarning rivojlanishiga ta'sirini ilmiy asosda tahlil qilish, hamda profilaktika va ekologik sog'lom muhit yaratish yo'llarini aniqlash.

Material va usullar: Tadqiqot davomida ilmiy maqolalar, Sog'liqni saqlash tashkilotlarining ma'lumotlari, atrof-muhit monitoringi natijalari hamda statistik tahlillar asos qilib olindi. Taqqoslash, tahlil va umumlashtirish usullari qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari: Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ekologik muhitdagi buzilishlar, xususan, havo va suv ifloslanishi yuqumli kasalliklar (masalan, ichburug', nafas yo'llari infeksiyalari) va yuqumsiz kasalliklar (astma, yurak kasalliklari, saraton) rivojlanishiga sabab bo'lmoqda. Shuningdek, global iqlim o'zgarishlari yangi infeksiyalarning tarqalishiga sharoit yaratmoqda.

Xulosa:

Ekologik omillar sogʻlik uchun jiddiy xavf tugʻdiradi. Sogʻlom ekologik muhit yaratish, atrof-muhitni himoya qilish va sanitariya-gigiyena qoidalariga amal qilish orqali kasalliklar xavfini kamaytirish mumkin. Kelajakda ekologik salomatlikni taʼminlash uchun kompleks yondashuv zarur. Atrof-muhit holati inson salomatligining asosiy omillaridan biridir. Ekologik muvozanatning buzilishi yuqumli va yuqumsiz kasalliklar sonining ortishiga olib kelmoqda. Shu bois, ekologik muammolarni hal qilish, toza suv va havo manbalarini saqlash, chiqindilarni boshqarish kabi choralar orqali sogʻlom jamiyatga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Xolmatova M.N. Ekologiya va inson salomatligi. — T.: Oʻzbekiston, 2016.
2. World Health Organization (WHO). Environmental health. <https://www.who.int>
3. Muxamedova D.X. Yuqumli kasalliklar va ularning oldini olish. — T.: Tibbiyot, 2020.
4. Sokolov V.E., Tushinsky G.G. Ekologiya va sogʻliqni saqlash. — M.: Meditsina, 2004.
5. Oʻzbekiston Respublikasi Sogʻliqni Saqlash Vazirligi. Sanitariya-gigiyena qoidalari va normalari toʻplami, 2023.
6. IPCC. Climate Change and Health Risks Report, 2021.